

РЕАКТИВАЦІЯ БІЗНЕС-ЕЛІТИ В УМОВАХ ЗАМІЩЕННЯ ПОКОЛІНЬ

С. В. Глівенко, канд. екон. наук, доцент

*Сумський державний університет,
вул.Римського-Корсакова, 2, 40007, Суми, Україна
E-mail: glivenko@management.sumdu.edu.ua*

У статті наведена класифікація груп суб'єктів, що складають сучасну українську правлячу еліту, що не відповідає класичному складу еліти держави. Характеризується поняття реактивації бізнес-еліти в контексті заміщення поколінь, як процесу повернення структури еліт до нормального стану.

Ключові слова: *бізнес-еліта, правляча еліта, реактивація бізнес-еліти, представники еліти.*

ВСТУП

В сучасних українських реаліях склад правлячої еліти не відповідає нормальному стану. Висока частка державних службовців та бізнесменів майже повністю витіснила зі складу представницьких органів представників інших категорій української еліти. Поступове відсторонення від політичних процесів державних службовців та представників бізнесу дасть змогу необхідних кадрових змін в державному управлінні, що проходять в Україні протягом 2014-2016 років. Важливим та необхідним нам видається процес реактивації регіональної бізнес-еліти, внаслідок природнього заміщення поколінь еліти. Це може стати запорукою нормалізації структурного складу представницької влади в Україні з урахуванням не лише інтересів окремих категорій, а й суспільства в цілому.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

В статті наведена класифікація груп суб'єктів, що складають сучасну українську правлячу еліту, що не відповідає класичному складу еліти держави. Наведені пояснення які ролі та функції виконуються ними в сучасній моделі управління країною. Дана наша трактовка поняття реактивації бізнес-еліти в контексті заміщення поколінь, як процесу повернення структури еліт до нормального стану. Запропоновано спосіб вимірювання змін в правлячому середовищі через показник оновлення кадрів у представницьких органах. Розглядаються перспективи впливу реактивації на процес розвитку суспільства.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Питання протиставлення правлячої еліти та еліти держави є сьогодні для України надзвичайно актуальним. Елементи еліти держави є класичним переліком і налічує цілу низку категорій в яку входять видатні діячі культури, мистецтва, науки, спорту, медицині, громадські діячі, релігійні лідери, а також представники бізнес-середовища, державні службовці та політики за певних обставин. При чому саме в подібній послідовності та з певними обмеженнями та застереженнями.

Найвідоміший науковець, достойним прикладом якого можна вважати Богдана Гаврилишина, був беззастережно елітою, а от найбагатшого бізнесмена, яким і за результатами 2016 року за версією Форбс ЮА, є Р. Ахметов, і завдяки і власним помилкам та рішенням капітал якого оцінюється зараз в 10-12 разів нижче ніж п'ять-сім років тому. Чи справедливо вважати такого представника бізнесу елітою, тобто визначним, видатним, на кого варто рівнятися? Питання є риторичним.

До правлячої еліти входить зовсім інший склад осіб, це зокрема бізнес-еліта особисто та через своїх довірених осіб, які є номінальними власниками частин

бізнесу, що фактично належить іншому колу осіб, що в той чи інший спосіб приховують свої реальні статки.

Також до правлячої еліти входять політичні фігури, що збудували свою кар'єру та власні активи на участі у політичних процесах.

До складу правлячої еліти у поточний момент можна віднести наступні категорії осіб: бізнесмени, що пов'язані з неринковими схемами ведення справ; політики, як самостійні так і сателіти по відношенню до спонсорських політичних проєктів; політтехнологічні спеціалісти (в сферах виборчих технологій, піару, статистичних досліджень, реклами, кишенькові громадські організації та фонди, спеціалісти з просування у соціальних мережах та інші); представники силових міністерств, таких як МВС, СБУ, прокуратура, прикордонна та митна служби та інші; представники судової системи; військові, роль яких починаючи з 2014 року значно виросла, що можна бачити по кількості таких осіб у діючому парламенті); державні службовці високих рангів, активи яких значно перевищують офіційні доходи.

31 жовтня 2016 року сплив термін подання електронних декларацій українськими політиками та державними службовцями, з яких впливає лише одне напевне зрозумілий висновок – зважаючи на характер, розміри та структуру задекларованого майна цими особами за рівнем споживацької свідомості вони не є представниками еліти.

З даного переліку є зрозумілим, що до правлячої еліти зараз відносяться лише ті категорії осіб, що є ключовими ланками процесів перерозподілу бюджетних та ресурсних активів країни. Швидкість та висока дохідність процесів такого перерозподілу є основою нестабільності політичних інститутів країни.

Ініціаторами всіх змін в країні до останнього часу були лише представники великого бізнесу, конкурентна боротьба яких поступово перейшла в форму конкуренції-співпраці, що в економічній літературі трактується як коопетиція. В реальному економічному та політичному житті це є змовами, що негативно впливають на розвиток цілих регіонів країни. Конкуренція є в певних сегментах економіки, але в принципах побудови влади, державного управління, законодавчого та виборчого процесів є майже повна кооперація. Таким чином, ключовими діючими суб'єктами є представники бізнесу.

Політичні процеси зокрема є похідними по відношенню до бізнес процесів перерозподілу активів. Законотворча діяльність зводиться до коректування нормативних умов ведення бізнесу в країні. Дану функцію виконують представники політичної еліти, що пов'язані лобістськими відносинами з окремими бізнес-групами. Бізнес ментальність представників сучасної української еліти сприймає законодавчу базу як поле змінних параметрів та обмежень, а не як правове поле країни.

Політтехнологічні спеціалісти є обслуговуючою категорією, але мають достатньо експертних та інформаційних важелів впливу на політикум для поступового втягування до складу політичної еліти. Зокрема новітні інформаційні та медійні технології мають все більше значення, що підвищує роль таких осіб та нівелює особисті характеристики діючих політиків.

Державні службовці є ланкою, що забезпечує впровадження та виконання дій пов'язаних зі змінами на основі прийнятих лобістських законів.

Представники силових структур відіграють значну роль у випадках коли бізнес конфлікти переростають в правову площину. Представники цієї категорії еліти забезпечують оперативне розв'язання чи навпаки затягування бізнес-конфліктів. Представники судової системи формально є незалежною гілкою влади, але фактично виконують ті ж самі функції, що і вище розглянуті представники силових міністерств.

Військові, роль яких значно змінилась у останні три роки, не проводять власної політики, а шукають шляхів просування в склад політичної еліти, з подальшим обслуговуванням інтересів окремих бізнес-груп.

Можна констатувати, що представники інших класичних груп еліт не є

затребуваними в процесах перерозподілу активів країни в інтересах представників бізнесу і тому не є представленими в складі правлячої еліти. Типовим прикладом є зміна якісного складу українського парламенту протягом 1991-2016 років. Такі категорії як культурна, мистецька, освітня та наукова еліти майже не представлені в останніх чотирьох скликаннях парламенту, що повністю збігається в часі з становленням олігархічної моделі економіки України.

Відсутність в складі правлячої еліти людей з іншими цінностями ніж бізнес-інтереси є несприятливим фактором. Питання стратегічного розвитку територій та окремих населених пунктів, чи цілих галузей економіки не може відбуватися в умовах короткотермінового планування для максимізації доходів окремих бізнес-структур, пов'язаних з певними особами, що приймають такі рішення.

В цьому контексті слід говорити про необхідність реактивації еліти, як можливий фактор розвитку, що повинно забезпечити більш професійний процес прийняття рішень та їх більшу соціальну направленість.

Зокрема під реактивацією ми розуміємо не лише повернення в активний процес представників еліти попередніх періодів, за умов законності та дотримання моральних суспільних та політичних норм, а й участь у процесі управління нових людей з іншим типом освіти та цінностей.

Мова йде не лише про входження в управління суспільством людей з громадських організацій, культури або науки. Значну роль повинні почати відігравати представники малого та середнього бізнесу через активних осіб, що репрезентують їх інтереси. При чому ці інтереси мають бути не лише пов'язані з інтересами бізнесу, а й зі створенням сприятливих справедливих умов для його ведення та розвитку, комфортних умов проживання на певних територіях чи агломераціях. Важливим є реактивація потенціалу бізнес-еліти окремих територій в умовах децентралізації, що створює умови для розвитку громад та підвищення добробуту їх членів.

Реактивація бізнес еліти може фактично відбутися лише коли економічною діяльністю в країні будуть займатися люди не пов'язані прямо з політичними процесами чи державною службою. Формування такого типу еліти, зокрема регіональної, є нагальним викликом сьогодення.

Поняття реактивації регіональної бізнес-еліти має активно використовуватись в процесі залучення активних людей, цінності яких пов'язані з регіональними проблемами, до вирішення питань розвитку умов ведення бізнесу, цільових та стратегічних програм. Метою такого залучення повинна стати більш ефективна організація державного та місцевого управління на регіональному рівні. Механізмом реального просування таких осіб в органи прийняття відповідних рішень є вибори. Тому критерієм такого залучення (ре-активація еліти, RAE) може стати відношення кількості осіб, що вперше пройшли до посад, пов'язаних з прийняттям соціально-значущих рішень, до кількості осіб, що входили до попереднього складу цих органів

$$RAE = \frac{N_1(\text{нісля...виборів})}{N_2(\text{до...виборів})}$$

Така статистика має продемонструвати швидкість оновлення хоча б формальної частини політичної регіональної еліти. Використання аналогічних показників щодо осіб в сфері регіонального державного та муніципального управління характеризуватиме ступінь оновлення місцевих еліт в результаті виборів чи наступних за цим призначень. Низькі значення даних показників є індикатором низької політичної відповідальності кандидатів та низької політичною культури виборців, що приводить до неможливості оновлення кадрів та збереження існуючих негативних рис управління, пов'язаних з перебуванням на посадах тих самих осіб протягом довгого терміну. Такі тенденції не спонукають представників еліти до професійного розвитку та стають основою для налагодження корумпованих зв'язків між представниками різних інститутів влади в інтересах окремих груп осіб чи

політичних структур. Актуальним стає питання відповідності таких осіб тим посадам, які вони займають та особистісні характеристики, що забезпечують їх довготермінове перебування в такому статусі. Виникає питання чи є це професійні якості чи ситуація зумовлена іншими факторами, як то приналежність до певних груп, родин чи партійних структур.

Окремим питанням є загальні відмінності між представниками еліти по народженню та по здібностям. До першого типу слід віднести тих хто успадкував певні родинні активи чи зв'язки, що забезпечили особливий статус такої особи в суспільстві. До другого типу відносяться ті хто власними особистими чи професійними здібностями отримали особливий статус та змогу впливати на суспільні процеси.

У випадку з бізнес-елітою на відміну від інших типів еліт можливі обидва варіанти входження в категорію.

Наявність підприємницьких здібностей зумовлює входження в дану категорію нових осіб, що позитивно впливає на рівень ділової активності.

Успадкування можливе через те, що вже більше двадцяти років є легальні умови для заснування та ведення бізнесу, і це достатній термін як для накопичення певних сімейних бізнес активів так і для входження в справи наступного покоління (дітей). Ще десять років тому можливий був лише шлях через особисті підприємницькі здібності, зараз все частіше до сімейних справ входять представники молодшого покоління. Даний процес нами характеризується як заміщення еліт і супроводжується з одного боку певною консервацією бізнес активності молодшого покоління, з другого більш осмисленим вибором справи та створенням успішних сімейних бізнесів.

Як нами неодноразово зазначалося в інших роботах, важливим елементом є тип освіти людей, що претендують на входження до бізнес-еліти чи іншої категорії. Відсутність фінансування технічної освіти та порівняно низькі витрати в гуманітарній сфері освіти створили передумови перетоку перспективної молоді в тому числі в економічну сферу. Але без сімейних зв'язків, відповідних якостей та підприємницьких здібностей багато хто з них не може повноцінно реалізувати себе. Це призвело до перенасичення даної сфери кадрами без можливості якісного зростання даного сектору економіки.

Як зазначає Станіслав Кульчицький: «Природничі науки не померли, поки живуть фахівці. Але вони не мають фінансування, і треба чекати, коли воно з'явиться. У 90-х роках з'явилося багато нових напрямів у гуманітарних науках, і вони розвиваються. Не тому, що гуманітарії такі розумні, а тому, що їм потрібен олівець і блокнот, а не синхрофазотрон. Відносно управлінської еліти не можу сказати, що вона корумпована і некомпетентна. Але коли система вимагає корупції, то людина або приймає правила гри, або йде в інші сфери» [1].

Таким чином, молодь, що є незатребувана в економічній сфері та не маючи базової технічної освіти, намагається знайти собі місце в системі державного, муніципального управління та політичних процесів, пристосувавшись до умов корумпованої української економіки. Проблеми освітньої сфери дев'яностих років минулого століття створили дисбаланс на ринку праці вже в перше десятиліття цього століття.

ВИСНОВКИ

Даний факт суттєво вплинув на оновлення різних типів еліти в Україні. Можна констатувати значні прагнення молоді зробити кар'єру в сферах пов'язаних з перерозподілом державних активів чи повноважень і повну байдужість для соціально значущих сфер, але не підкріплених матеріальними перспективами. Лише в умовах заміщення поколінь української еліти та реактивації регіональних бізнес-еліт як економічно активних та фінансово спроможних до змін суб'єктів стає можливим зайняття ними лідируючої ролі в суспільстві та співпадіння правлячої та дійсної бізнес-еліт.

SUMMARY

REACTIVATION OF BUSINESS ELITE IN THE CHANGE OF GENERATIONS

Sergey Glivenko, Ph. D. in Economics

*Sumy State University,
2, Rymkogo--Korsakova St., 40007, Sumy, Ukraine
E-mail: glivenko@management.sumdu.edu.ua*

The article outlines the classification of groups of individuals that form the modern Ukrainian ruling elite that does not correspond the classical elite of a state. Also the concept of reactivation of the business elite in the context of generations replacement, as the process of return of elite structure to normal one, is characterized.

Keywords: *business elite, the ruling elite, the reactivation of the business elite.*

РЕЗЮМЕ

РЕАКТИВАЦИЯ БИЗНЕС-ЭЛИТЫ В УСЛОВИЯХ СМЕНЫ ПОКОЛЕНИЙ

С. Гливенко, канд. экон. наук

*Сумский государственный университет,
ул. Римского-Корсакова, 2, 4000, г. Сумы, Украина
E-mail: glivenko@management.sumdu.edu.ua*

В статье приведена классификация групп субъектов, составляющих современную украинскую правящую элиту, не соответствующих классическому составу элиты государства. Характеризуется понятие реактивации бизнес-элиты в контексте замещения поколений как процесса возвращения структуры элит в нормальное состояние.

Ключевые слова: *бизнес-элита, правящая элита, реактивация бизнес-элиты.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Історик Станіслав Кульчицький: після цієї війни українці позбудуться відчуття малоросійства : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://glavred.info/politika/istorik-stanislav-kulchickiy-pislya-siyeyi-viyni-ukrayinci-pozbudutsya-vidchuttya-malorosiystva-315271.html>.
2. Рибалка С. В. Особливості формування і функціонування регіональних політичних еліт в сучасній Україні / С. В. Рибалка // Грані. – 2015. – № 8. – С. 47–52.

Надійшла до редакції 7 листопада 2016 р.